

מאמר זה מגיש את אחד המושגים שהפכו כבר לחלק בלתי נפרד מז'רגון הקהילות החינוכיות והחברתיות בישראל, אשר נהגה והופץ על ידי המחלקה להורים משפחה וקהילה באגף לחינוך מבוגרים של משרד החינוך: הברית החינוכית, כמוהו כמונחים רבים אחרים, הנרקמים במחלקה ומכוונים לחולל מעגלי השפעה מתרחבים והולכים ולהביא לשינוי ולהעצמה של החינוך והחברה בישראל.

ברית חינוכית להבטחת ההצלחה של מעשה החינוך בישראל

רינה כהן-מייסדת מהות

מנהלת המחלקה להורים, משפחה וקהילה
האגף לחינוך מבוגרים, משרד החינוך, ירושלים

החינוך נתפס כיום, בתפיסה הגלובאלית ובחברה הישראלית, כזירה המרכזית בה ייקבע ויעוצב עתיד הפרט והחברה. הצלחה בחינוך היא משאת נפשם של הורים השולחים את ילדיהם לבית הספר בתקווה גדולה שהטוב שבהם יגבר ויתעצם ושיזכו לטעום ולרכוש את מיטב הידע, החכמה והדעת. הצלחה בחינוך היא משאלתם של מורים ומחנכים המוכנים לתת את מיטבם ושואפים לחנך לפיתוח אישי ולתרומה לעיצוב דור חדש, המשתלב בחיים החברתיים, הכלכליים והתרבותיים במדינה ותורם לביסוסם ולשגשוגם.

אתרי החינוך, נקודות החולשה של החינוך והציפיות הגבוהות ממנו, מעוררים תחושה עמוקה שכדי למלא את משימותיו ולממש את יעדיו, זקוק החינוך, כמו גם כל העוסקים בו - הורים ומורים - לחיזוק, להעצמה ולהשקעה רבה של משאבים מגוונים.

אלו משאבים נדרשים להשגת יעדי החינוך?

חינוך זקוק למשאבים מיוחדים וייחודיים, שיאפשרו לו להגשים את משימותיו ואת יעדיו. בוודאי שיש צורך במשאבים כספיים ומקצועיים רבים, אך גם אם אלו ירבו מאד - וזוהי אחת מתקוותינו - אין בהם די. המשאבים החיוניים, לדעתנו, כדי לחולל את התמורות המבוקשות, הם בעיקרו של דבר, משאבי רוח וחכמה: חכמת הראש וחכמת הלב. משאבים אלו באים מתחום **תרבות החינוך**, שהיא התשתית הערכית עליה מתבססים החינוך ותפיסת העולם המנחה את העוסקים בו.

הצעתנו היא לפתח ולהפעיל שלושה משאבים תרבותיים-רוחניים, הנראים לנו משמעותיים ביותר לחיזוק החינוך ולהעצמתו. שלושתם החלו כבר להנץ ואף ניתן לזהותם בפעילויות ובתהליכים חינוכיים שונים.

1. המשאב הראשון: אקטיביזם חינוכי מושכל

העמדת החינוך ומערכת החינוך במוקד חיינו כחברה וכמדינה, נעשית נהירה יותר ויותר לחלקים נרחבים בציבור. המודעות לכך יוצרת, לאט-לאט אך באופן קבוע, **תהליך חברתי**, שניתן לכנותו "אקטיביזם חינוכי".

לאקטיביזם חינוכי שני פנים: בפן האחד, משמעותו היא שתופעות חברתיות שונות מכל תחומי חיינו מושמות לפתחו של החינוך, החל בתאונות דרכים ובהתנהגויות אלימות, עבור באבטלה ובסוגיית התרומה לכלל, וכלה בתופעות של רפיון מדיני, חברתי ותרבותי.

מובן מאליו, שתופעות חינוכיות מובהקות, של הישגיות והעדר הישגיות לימודית ואקדמית, עומדות אף הן במרכז הביקורת החינוכית. על-פי אותו היגיון, המענים להתמודדות עם רוב התופעות, מתבקשים אף הם בתחום החינוך. נובע מכאן, הפן השני של אקטיביזם חינוכי, המתבטא בכך שהפעילויות סביב החינוך ובתוכו הולכות וגדלות. אנשים רבים ובכללם הורים רבים, שעד כה לא היו מעורבים כמעט בעשיות ובתהליכים חינוכיים, רוצים להשפיע ואף לפעול בתחום החינוך. תהליך זה, גם אם הוא דרוש וחיובי ביסודו, יוצר בעיות לא פשוטות, המכונות בשם הכולל: "התערבות-מעורבות".

כדי שהאקטיביזם חינוכי יהיה משאב מקדם חינוך, יש לפתחו כאקטיביזם חינוכי מושכל. חשיבות פיתוח אקטיביזם חינוכי מושכל היא ברמת הפרט וברמת הקהילה גם יחד. ברמת הפרט - רכישת ידע, הרחבת השכלה ושכלול מיומנויות תפקוד, הם תהליכים מפתחי תחושת אונים ושליטה ויוצרי העצמה אישית ותפקודית. ואילו ברמת הקהילה - האינטרס החינוכי-קהילתי המשותף עשוי לחבר בין יחידים שונים ובין קבוצות שונות ולתת לכולם הזדמנות להשפיע ולקחת חלק בתהליכים המהותיים ביותר בעיצוב חיי הפרט והחברה. לשם כך על הפעילים בתחום - מורים והורים - להיות מצוידים בידע חינוכי וחברתי ובכלים המאפשרים שיח, דיאלוג והשתתפות משפיעה ומושפעת.

2. המשאב השני: ברית חינוכית - שותפות אסטרטגית

אקטיביזם חינוכי מושכל מחייב את **הסדרת היחסים והקשים בין המעורבים בחינוך**. כדי להעצים את משאבי החינוך, יש לעצב את היחסים במתכונת שתאפשר לפעילויות לתמוך זו בזו ולא חלילה להחלישן. אסטרטגיות תומכות ומעצימות, הן אסטרטגיות של שותפים ושותפויות. בלשונו, שותפות אסטרטגית בחינוך, היא ברית-חינוכית בין מורים להורים.

"ברית" היא הסכם או אמנה בין שני צדדים, המתחייבים להגן זה על זה ולתמוך זה בזה. מהותה של ברית הוא קשר. קשר באמצעותו נענים הצרכים של שותפי הברית ומתגשמות שאיפותיהם. יחסי ברית מאופיינים באמון, בהדדיות, במחויבות, בויתור, בהידברות, בהשפעה ובהעצמה. כתוצאה מאלו עשוי להיווצר בטחון, המאפשר הסרת מחסומים, הורדת חומות ופתיחת גבולות, מציאות זו מאפשרת שילוב כוחות, מיצוי משאבים וקיום פעילות מתואמת ותומכת.

מכאן משתמע, **שברית חינוכית היא מחויבות הדדית של המופקדים על החינוך (קרי: מורים והורים) לפעול בתיאום ומתוך הידברות להשגת מטרות חינוכיות מוסכמות ומשותפות**

אדני הברית החינוכית

ברית חינוכית ניצבת על ארבעה אדנים:

אדן האמונה במסוגלותם וברצונם של מורים והורים להצליח בעבודת החינוך, ששניהם שוחרי טוב והם פועלים כמיטב יכולתם.

אדן ההכרה בריבוי המטרות החינוכיות ובמורכבותן מחד, ובמיעוט המשאבים החינוכיים ומוגבלותם מאידך.

אדן הידיעה שלמורים ולהורים מטרות חינוכיות משותפות וביכולתם לפעול יחדיו ולהעצים זה את זה.

אדן ההבנה שברית חינוכית בין מורים להורים היא צורך העניין והזמן וכדי ליצור אותה יש צורך בתהליך מקצועי-הנחייתי מחולל שיתווה ע"י אנשי מקצועי מתחומי ההורות והחינוך.

יצירה של ברית חינוכית ופיתוח אקטיביזם חינוכי מושכל, מחייבים את הימצאותו של המשאב התרבותי-רוחני השלישי.

3. מנהיגות חינוכית חכמה

מציאות חינוכית מורכבת ורבת משימות, המתקיימת בסביבה דינמית ומשתנה, מעוררת את הצורך במנהיגות, המתווה דרך ומשמיעה קריאת כיוון לפעילות ולשותפות. מנהיגות חינוכית חכמה היא מנהיגות המעצבת **חזון** ומשרה אותו; מפתחת **כלים** חינוכיים רלבנטיים;

מציבה מטרות ומאתרת מכשולים; מזהה הזדמנויות, נותנת מקום להתלבטויות וקובעת אמות מידה להצלחות. באמצעות חזון, כלים, מטרות והזדמנויות תפתח חכמ"ה בכל רבדי החינוך ובכך יתעצמו משאבי הרוח והתרבות מקדמי ההצלחות.

פיתוח משאבי החינוך

הדרך לפיתוח משאבי החינוך התרבותיים רוחניים, עוברת דרך הלמידה. בעיקר, דרך הלמידה המשותפת של מושגים ותכנים חינוכיים, למידת הדעות, הרצונות והיכולות של השותפים במעשה החינוכי ולמידת סגנונות מנהיגות ואסטרטגיות של השפעה. הלמידה היא האוצר הפנימי, באמצעותו יתפתחו ויתעצמו משאבי החינוך הדרושים.

האם נשכיל ליצור ולפתח שלושה משאבים תרבותיים-רוחניים?

בחיפוש תשובה לשאלה משמעותית זו, נשואות העיניים לכל המופקדים על החינוך. קרי, מורים והורים, ומערכת החינוך בכל הרמות. ליצירת תנאים והיתכנות לפיתוח שלושת המשאבים התרבותיים-רוחניים, נוסד מרכז **מהות**, שהוא כתובת וצומת מפגש לעוסקים במלאכת החינוך ולידע החינוכי הרלוונטי. משימת מהות היא ליצור, לעצב ולהנחיל את שלושת המשאבים.

הצלחת החינוך כיום מותנית לדעתי תנאי מוחלט ברצון, ביכולת, במחויבות ובאחריות של כולנו למשימות אלה.

הצלחה חינוכית זו היא הצלחת האמונה בחינוך ובאדם, הצלחת האומץ להעזי ולנסות, הצלחת האהבה לילדים, להורים וללימודים והתקווה לעתיד טוב יותר. הפעילות, המנהיגות והברית המשותפת יאפשרו לחינוך להצליח. בהצלחה זו ישתתפו כולם ויתרמו כולם. פירותיה הם של כולנו.

ביבליוגרפיה:

- אסא, ח' (2001) מהפכת ההזדמנויות. תל אביב; ידיעות אחרונות.
דלור, זק (2001) למידה האוצר הפנימי - דו"ח הוועדה הבינלאומית לחינוך לקראת המאה ה-21.
אונסקו, המכללה לחינוך ע"ש דוד ילון, ירושלים.
כהן, ר' (1999) ברית חינוכית (פרום פנימי, בדפוס)
כהן ר' (2001) חינוך מבוגרים כיוצר הליבה המשותפת של החברה הישראלית. בתוך: קירמאייר ה', בסוק ע'. עורכים: גדיש שנתון לחינוך מבוגרים, עמ' 88-100, כרך ז', משרד החינוך.